

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ
ЦІННОСТЕЙ**Гоян І.М.***доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної психології***Будз А.В.***аспірант кафедри соціальної психології,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Чому формуються ті чи інші цінності, та яка їх природа? Чому цінності перебувають в основі ідентифікації особистості? На наш погляд, цінності мають два основні шляхи формування – *екзистенційний* та *психологічний*. *Екзистенційний* шлях становлення цінностей залежить від природи людини та обставин її буття, а *психологічний* – формується на основі психічних здатностей людини, зокрема почуттів, емоцій, віри, переконань, стереотипів, ідентифікацій.

Більшість із цінностей мають екзистенційне походження, тобто вони є незалежними від теоретичних міркувань, світогляду, ідеології та виражають життєві потреби людини як соціальної та природної істоти. Звідси цінності формуються на основі тих *буттєвих обставин*, в яких перебуває людина та яким надає значення. В такому аспекті можна погодитись з думкою, що саме «...люди є носіями розмаїтих цінностей, за якими приховані їхні егоїстичні потреби та інтереси, якими вони дорожать та які мають для них першочергове екзистенційне значення» [1, с. 40]. Цінності безпосередньо пов'язані з потребами людини, з потребами її життя, з історичними обставинами. З точки зору В. Будза, такі цінності як гуманізм, людську гідність, честь, патріотизм, свободу, незалежність «...слід вважати основними аксіологічними складовими історичної пам'яті українців. Як

тільки ці фундаментальні цінності починають зазнавати небезпеки і приниження, українці відразу, якими б вони анархічними та індивідуалістичними не були... здатні спонтанно гуртуватися, солідаризуватися і відстоювати свою історичну сутність як вільного, демократичного та гуманного народу» [2, с. 22]. У цьому ж ракурсі М. Дойчик стверджує, що така цінність як людська гідність має важливе значення для становлення людини та її екзистенції [3, с. 6]. Як бачимо цінності впливають з конкретних життєвих обставин і є тими явищами, які забезпечують екзистенційні потреби людини.

З іншого боку цінності мають джерело у *психології* людини, яка схильна вважати цінностями деякі психологічні стани, зокрема почуття та емоції. У цьому контексті В. Будз стверджує про те, що «у суспільстві та в спільнотах справжніми цінностями є позитивні афекти та почуття, тобто... суспільними цінностями є антропологічні фактори; тому в суспільстві здійснюється самоорганізація на основі антропологічних факторів, які отримують статус цінностей...» [4, с. 169]. В такому ракурсі людина схильна самостійно формувати ті чи інші цінності на основі психічних явищ. Наприклад, важливим джерелом становлення цінностей є такий психічний феномен як віра. У цьому вимірі, наприклад, «...якщо віримо у речі в собі як у моральні цінності, то в естетичному і релігійному чутті ми «передчуваємо», що в явищах виявляється істинна, моральна сутність речей» [5, с. 109], тобто «...найбільш цінним у моральному сенсі виявляється те, що більш придатне до піднесення людської природи» [5, с. 113]. До того ж «сама система цінностей (матеріальних і духовних) поєднує між собою розмаїті *ідентифікації* людини... та трансформує їх в персональну ідентичність» [6, с. 86]. Також цінності можуть бути детермінантами моральної активності особистості, оскільки «...моральна активність особистості як соціальної істоти проявляється в об'єктивному по відношенню до неї ціннісно-змістовому світі...» [7, с. 54]. В такому сенсі цінності мають психологічне походження оскільки вони пов'язані з

особливостями ідентичності людини, її вірою, емоціями та почуттями, з її світоглядом та переконаннями.

Література:

1. Будз Г. І. Аксіологічні аспекти діалогу української та європейської спільнот. В: *Філософія діалогу й порозуміння в побудові європейської і світової спільнот*. Тези міжнародної конференції. 22-24 червня 2016 р. Львів: ВЦ філософ. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. С.39–41.

2. Гоян І. М., Будз В. П. Аксіологічний вимір історичної пам'яті українців. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 1 (119). 2015. С.19–23. (Філософія. Політологія).

3. Дойчик М. В. *Ідея гідності в історії європейської філософії*: монографія. Видання 2-ге, доповнене. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2018. 394 с.

4. Будз В. П. *Самоорганізація суспільної дійсності в контексті її антропологічних засад та аксіологічних чинників: у 5 т. Т. 1: Прологмени до самоорганізації суспільного буття. Концептуальні та методологічні основи дослідження*: монографія = *Self-Organisation of Public Reality in the Context of its Anthropological Principles and Axiological Factors: in 5 Vol. Vol. 1 : Prolegomena to Self-Organisation of Social Being. Conceptual and Methodological Bases of Research*: Моноgraph. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2017. 522 с.

5. Гоян І. М. *Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології*: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 360 с.

6. Будз А. В. Ідентичність особистості у контексті системи цінностей. В: *Проблема ідентичності в ХХІ столітті. Збірник наукових праць студентів, аспірантів та викладачів. 15 жовтня 2020 р.* Київ, 2020. С. 86–87.

7. Гоян І.М. Цінність як детермінанта моральної активності особистості. В: *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2002. Вип. 7. Ч. 1. С.53–60.